

1. LOOKAART

BIOLOOGILINE MITMEKESISUS

Inglise muru

Inglise muru on murude kuningas – smaragdroheline, tihe, ühtlane. Murust saigi umbes 16. sajandil aristokraatia üks sümbol. Enne muruniidukite leiutamist 1830. aastatel oli muru hooldamine tohutult aja- ja seega tööjõukulukas, nii et seda said endale lubada vaid tõeliselt jõukad aadlikud. Samuti näitas avar murupind, et maaomanikul oli külluslikult maad, seega polnud vaja seda ala aktiivselt kasutada näiteks toidutootmiseks.

Hästi hooldatud murulapp on praeguseni staatuse sümbol ning näitab, et omanikul on võimalik selle eest hoolitseda (või lasta aednikul seda teha). Sajandite vältel on kaunilt planeeritud ja hooldatud, lillede ja puudega vahelduvad murualad kujundanud ka inimeste ilumeelt.

Mis on nn inglise muru puhul siis pahasti? Paraku on bioloogilises mõttes tegu justkui kõrbega. Muru jaoks sobivad vaid vähesed liigid, seega kasvabki murus vaid mõni liik, mis pealegi kunagi ei saa õitse- da.

Korralik inglise muru ei saa olla kõrgem kui paar sentimeetrit, seega on vihmausside hunnikud väga ebameeldiv kõrvalnäht ning vihmaussid mürgitatakse (koos suure osa ülejäänud mullaelustikuga). See omakorda tähendab, et inimene peab muru veel rohkem hooldama, õhutama ja väetama, kasutama erinevaid taime-, seene- ja putukamürke.

2. LOOKAART

BIOLOOGILINE MITMEKESISUS

Bosco verticale

Linnades, kus iga ruutmeeter on kallis ning sageli ka juba tihedalt täis ehitatud, on keeruline lisada rohelist. Nii nagu pürgivad kõrgustesse hooned, rajatakse vertikaalsuunas ka aedu, farme ning isegi metsi. Nimelt sellist nime – Bosco Verticale ehk vertikaalne mets – kannab Milanos asuv korterelamu.

2014. aastal valminud kahte kõrvuti asetsevat tornelamut ümbritsevad rõdud-terrassid, kuhu on istutatud 900 puud, 5000 põõsast ning 11 000 püsikut. Erinevaid liike on üle 90 ning need on hoolikalt valitud, et peaksid vastu ka 111 meetri kõrguse hoone ümber tekki- vatele tuulepöörisele.

Roheline hoone on saanud koduks ka putukatele ja lindudele. Hoone inimelanikud aga on rahul, et lisaks rahustavale rohelusele on majas temperatuur palju ühtlasem ja õhk puhtam. Taimed seovad süsihap- pegaasi ja toodavad hapnikku, parandades ka linna üldist süsinikubi- lantsi.

Bosco Verticale on saanud mitmeid arhitektuuriauhindu. Sarnaseid hooneid rajatakse ka mujale maailmas, näiteks valmib tänavu verti- kaalse metsaga hoonekompleks Egiptuses.

Vaata ka videot: bit.ly/Bosco-Verticale-korterelamu

3. LOOKAART

BIOLOOGILINE MITMEKESISUS

Kurdlehine kibuvits

Kuigi Eestis kasvab mitmeid kibuvitsa ehk rooside perekonna looduslikke liike, on kurdlehine kibuvits (ehk kurdlehine roos või ka kartuliroos, *Rosa rugosa*) neist kõige silmapaistvam. Siinsed kohalikud liigid on tagasihoidlikud (kuigi samamoodi okkalised) tumerohelise läikiva lehestiku ning suurte, lõhnavate ja roosade õite või erkpu-naste mahlakate viljadega kurdlehise roosi kõrval.

Kurdlehine kibuvits on pärit Ida-Aasiast. Hiinas ja Jaapanis on seda liiki kultiveeritud juba tuhandeid aastaid, Euroopasse toodi ta 18. sajandi lõpul ning Eestisse 1825. aastal. Kibuvitsa maitsvad ja vitamiinirikkad viljad maitsevad paljudele lindudele ja loomadele ning nii hakkasid taime seemned kiiresti levima.

Kibuvitsa viljad ehk rahvakeeli marjad on hästi vitamiinirikkad. Eriti palju on neis C-vitamiini ning kõik kibuvitsad on hinnatud ravimtaimed. Dekoratiivsus, külmakindlus, hea vastupidavus sooladele, põuale ja kärpimisele on põhjuseks, miks kurdlehine roos on populaarne ka haljastuses.

Kurdlehine kibuvits paljuneb hästi nii seemnetega kui ka juurevõsudest ja on meie tingimustes vastupidav liik. Nii ongi ta meie looduses eelkõige rannaaladel tekitanud ulatuslikke põõsastikke, kus ei saa enam kasvada ükski teine taimeliik. Tihe okkiline kibuvitsavõsa on läbipääsmatu ja sellele on keeruline piiri panna. Selleks, et randades jääks ruumi ka teistele, plaanitakse kurdlehist kibuvitsa hakata looduses kohati hävitama. **Soome on aga otsustanud, et alates 2023. aastast kurdlehist roosi enam haljastuses kasutada ei tohi.**

4. LOOKAART

BIOLOOGILINE MITMEKESISUS

Naaritsad

Naaritsad on väikesed, tiheda karvkatte ja painduva kehaga kiskjad. Euroopa naarits elas kunagi peaaegu kogu Euraasia mandril, kuid nüüd on ta üks ohustatuimaid kiskjaid.

Eestiski oli saja aasta eest naarits tavaline liik, kes elas metsjõgede ja -ojade kallastel ning sõi kalu, konni ja putukaid. Paraku on paljud sellised puhtaveelised metsojad tänaseks kuivendussüsteemide rajamise tõttu kadunud ja naaritsate toidu- ja elutingimused ahtaks jäänud.

Ilusa tiheda karusnaha pärast on naaritsaid ka ohjeldamatult kütitud. Karusnaha pärast toodi Euroopa karusnahakasvandustesse ka ameerika naarits ehk mink, kes on euroopa naaritsast pisut suurem ja vastupidavam.

Kasvandustest pääsenud loomad hõivasid looduses euroopa naaritsa niigi vähesed elupaigad. Suurem ja tugevam mink paaritub ka emase euroopa naaritsaga, aga paraku elusaid järeltulijaid sellest ei sünni. Nii kaduski euroopa naarits meie metsadest, viimane metsik naarits suri teadaolevalt 1996. aastal.

Naaritsad aga ei ole Eestist kadunud. Tallinna loomaia ohustatud liikide paljunduskeskuses on naaritsaid aastakümneid hoitud ja paljundatud ning Hiiumaale on loodud uus naaritsate asurkond. Selleks kütiti enne Hiiumaalt kõik mingid ning 2000. aastast on saarele viidud järjest uusi naaritsaid. Neil on seal läinud hästi ja sarnaseid projekte on käigus mujalgi maailmas.

Kõik otsivad nurmenukke

2019. aasta sügisel andis Eesti Teadusagentuur teaduse populariseerimise auhindade jagamisel peapreemia parima uue algatuse eest Eestimaa Looduse Fondi ja Tartu Ülikooli rahvateaduse kampaaniale „Eesti otsib nurmenukke!”

Kampaania käigus kutsuti kõiki üles kevadise õitsemise ajal nurmenukke leidma ning vaatlema nende õietüüpe. Nurmenukk on hea mudelliik, mille põhjal saab teha järeldusi ka teiste niidutaimede käekäigu kohta. Ühtlasi on nurmenukul kahte tüüpi õisi ning nende osakaal näitab, kas liigi geneetiline mitmekesisus on piisavalt kõrge. Kokku tehti ligi 1700 vaatlust, mille käigus vaadati üle rohkem kui 200 000 õit. Andmetega tegelevad edasi loodusteadlased.

Nurmenukkude otsimine on hea näide harrastus- ehk rahvateadusest, mis pakub avalikkusele võimalust osaleda teadustöös. Eelkõige just loodusteaduste puhul on harrastusteadusel suur roll – nii on võimalik saada ulatuslikke (vaatlus)andmeid, sealhulgas väga olulisi andmeid keskkonnamuutuste kohta, ning teisalt on osalemine põnev ja enamasti üpris lihtne. Eesti suurim harrastusteaduse projekt on juba kümme aastat toimunud, Eesti Ornitoloogiaühingu eestveetav talvine aialinnuvaatlus, kus osaleb üle 2000 huvilise.

Vaata ka: www.nurmenukk.ee